

Η ΘΕΑ ΤΟΥ ΎψΙΣΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ

Ἡ θεά τοῦ Ὑψίστου Ἀγαθοῦ. Καί εἰς τὴν ἐνατένισιν αὐτὴν τῶν Ἰδεῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσῃ ὁ φιλόσοφος. Δὲν ἀρκεῖται ποτὲ εἰς τὰ μέτρια καὶ τὰ «κατὰ προσέγγισιν» δὲν γίνονται ποτὲ τὸ μέτρον αὐτοῦ. Ὅλως τούναντίον—παρατηρεῖ—τὰ μέγιστα προβλήματα χρειάζονται καὶ μεγίστην ἀκρίβειαν. Διὰ τοῦτο θὰ χωρήσῃ περισσότερο, πέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ νοητοῦ κόσμου τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν μέχρις οὗ θὰ δυνηθῇ ν' ἀντικρύσῃ αὐτὸτὸ ὕψιστον ἀγαθόν. Μέχρις αὐτῆς τῆς Ἰδέας τοῦ ἀπolutοῦ Ἀγαθοῦ, μόνου τελείου καὶ ἀναλλοιώτου, αἰωνίου καὶ ἀθανάτου, μόνης πηγῆς καὶ αἰτίας παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ὠραίου ἐπὶ τῆς γῆς. Αὐτὸ πλέον εἶναι τὸ «καθ' αὐτὸ ἀγαθόν», τὸ δι' ἑαυτὸ ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ ἀγαπώμενον, τὸ κατ' ἐξοχὴν ποθητὸν τῆς ψυχῆς. Τοῦτο εἶναι τὸ «μέγιστον μάθημα», ὅπερ πρέπει νὰ ἀπασχολῇ κάθε φρόνιμον ἄνθρωπον, εἶναι τὸ χιλιοειπωμένον μάθημα τοῦ Σωκράτους. Οὐδεμία ἀρετὴ εἶναι ὠφέλιμος καὶ οὐδεμία γνῶσις ἔχει ἀξίαν τινὰ ἄνευ τῆς κατανοήσεως τοῦ ὕψιστου αὐτοῦ ἀγαθοῦ. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν πρῶτον τὴν σχέσιν τῶν πολλῶν ἀγαθῶν πρὸς αὐτό, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ προχωρήσωμεν καὶ εἰς τὴν γνῶσιν αὐτῶν. Ἡ δικαιοσύνη—καθὼς καὶ κάθε ἄλλη ἀρετὴ—γίνεται χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος μόνον ὅταν πάρῃ τὴν πληρωσίν της μετὰ τὴν συσχέτισίν της πρὸς τὴν Ἰδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ. «Ὅτι γε ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις ἀπήκοος ἢ δίκαια καὶ τᾶλλα προσχρησάμενα χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίνεται». Ἄν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶμεν, τότε καὶ ἡ καλύτερα καὶ εἰς ὕψιστον βαθμὸν γνῶσις ὄλων τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν εἰς οὐδὲν μᾶς ὠφελεῖ. Ἡ δὲ ἀποκτησις ὄλων αὐτῶν τῶν ἀποκτημάτων καὶ αὐτὴ ἡ κατανόησις τῶν πάντων οὐδὲν ἀγαθὸν ἀποτελεῖ ἄνευ κατανοήσεως τοῦ «ὑψίστου ἀγαθοῦ» (1). Ὅλα διὰ τὸν φιλόσοφον ὀρῶνται ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῆς αἰωνιότητος. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ὅσια καὶ δίκαια τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι τοιαῦτα, διότι καὶ ἐφ' ὅσον λαμβάνουν μέρος εἰς τὸ καθ' αὐτὸ ἀγαθόν, εἰς τὴν Ἰδέαν τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων μόνον ὁ ἔχων πραγματικὴν σχέσιν πρὸς τὰ «θεῖα καὶ κόσμια», γίνεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ δυνατὸν θεῖος καὶ κόσμιος (2).

Ὁ φιλοσοφικὸς ἔρωσ. Τὸ κατάλληλον μέσον καὶ ὁ καλύτερος ὁδη-

αἰσθανθῶμεν τὴν μεγάλην ψυχικὴν αὐτοῦ δίψαν πρὸς τὸν φωτεινὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν. Ὅταν κανεὶς προσηλωθῇ κατὰ τὴν διάνοιαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, τότε δὲν εὐκαιρεῖ νὰ στραφῇ πρὸς τὰ κάτω. Φεβείται μολυσμὸν τῆς ψυχῆς ἐκ φθόνου ἢ δυσμενείας. Πολ. 500β.

1. Πολιτ. 506 a 505 a 500c

2. Πολιτ. 510 d

γός πρὸς τὰς ὑψηλὰς αὐτὰς ἀναβάσεις εἶναι ὁ ἔρως τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὴν Ἀλήθειαν, τὸ Καλὸν καὶ τὸ Ἀγαθόν.

Ἐν Συμπόσιῳ (198E) ἐξυμνεῖ τὸν φιλοσοφικὸν ἔρωτα ὡς τὸ κύριον ψυχικὸν ἐλατήριον πρὸς ἀνάβασιν μέχρι τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ. Ἀφοῦ προηγουμένως ἐξεφράσθησαν ὄλοι οἱ παρακαθήμενοι περὶ τοῦ ἔρωτος, λαμβάνει τελευταῖος τὸν λόγον ὁ Σωκράτης. Χωρὶς νὰ θίξη ἀμέσως τοὺς ὁμιλήσαντας διὰ τὴν ἀστοχίαν αὐτῶν περὶ τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τοῦ ἔρωτος, ζητεῖ ὡς συνήθως νὰ ἐμβαθύνῃ περισσότερο εἰς τὸ ὄντως σπουδαῖον τοῦτο θέμα—Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι ὁ Πλάτων εἰς τὸ θέμα τοῦτο δὲν φέρει ὡς ὁμιλοῦντα τὸν Σωκράτην, ἀλλὰ τὴν Διοτίμαν, σοφωτέραν διδάσκαλον ἢ ὁ Σωκράτης, ὅστις ἐνταῦθα παίζει τὸν ρόλον τοῦ φιλομαθοῦς μαθητοῦ. Τὴν διδασκαλίαν δὲ τῆς Διοτίμας διηγεῖται τώρα εἰς τοὺς συνδαιτημόνας ὁ Σωκράτης. Δι' ἐπισταμένης ἀναλύσεως τοῦ ψυχικοῦ τούτου φαινομένου εὐρίσκει τὸν ἔρωτα ὡς τὸ εὐγενέστερον ἐλατήριον τῆς ψυχῆς πρὸς τελείωσιν αὐτῆς. Ὁ ἔρως εἶναι ὄντως ὁρμή τις ἐν αὐτῇ τῇ φύσει πάντων τῶν ὄντων ὑπάρχουσα καὶ ὠθοῦσα αὐτὰ πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ τέλειον. Ὁ ἔρως γενικὰ δὲν εἶναι αὐτὸς τὸ καλόν, ὅπερ δέον νὰ ἐπιθυμῶμεν δι' αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι τι μεταξὺ κακοῦ καὶ καλοῦ, ὅπερ ὁδηγεῖ ἡμᾶς πρὸς τὸ καλόν. Εἶναι τι μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, καλοῦ καὶ αἰσχροῦ. «Οὐκ ἔχει ἤδη, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ» τὸ καλόν. Ὁ ἔρως δὲν εἶναι ἀγαθόν τι, ἀλλὰ ζητεῖ καὶ ἐπιθυμεῖ τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν τοῦ ὁποίου στερεῖται, «Ὁ μὴ ἔχει καὶ ὁ μὴ ἔστιν αὐτὸς καὶ οὐκ ἐνδεὴς ἔστι». Οὔτε θνητὸς οὔτε θεός. «Οὐ πάντας θεοὺς φῆς εὐδαίμονας εἶναι καὶ καλοῦς;» καὶ ὅμως ὁ ἔρως ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ εὐδαίμων καὶ καλός. Εὐρίσκεται ἄρα μεταξὺ τῶν δύο: ἀνθρώπων καὶ θεῶν, ὡς τι πλήρωμα τοῦ ὑπάρχοντος χάσματος καὶ ἀναγκαῖος σύνδεσμος «μεταξὺ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου... δαίμων μέγας... δαιμόνιον τι ἐρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τε τὰ παρὰ ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν (ἀνθρώπων) τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ (θεῶν) τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβάς. Ἐν μέσῳ δὲ ὄν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὐτῶν συνδέσθαι... Θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσά τε ἔστιν ἡ ὁμιλία καὶ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἀνθρώπους καὶ ἐγρηγόρσι καὶ καθεύδουσι». Ἐν Συμπόσιῳ (205a) περιγράφει συμβολικὰ τὸ μυστηριῶδες τῆς ψυχικῆς αὐτῆς δυνάμεως τοῦ ἀκορέστου ἔρωτος. Ὁ ἔρως εἶναι τι μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Συνελήφθη ἐκ τοῦ θεοῦ Πόρου καὶ τῆς Πενίας, ἐπαίτιδός τινος γυναικός, μετὰ ἀπὸ μίαν ἑορτὴν τῶν Ὀλυμπίων θεῶν. Οἱ θεοὶ εἶναι πάντοτε εὐδαίμονες, ὁ ἔρως εἶναι πάντοτε πένης. Καὶ ὅμως, διότι κατάγεται ἀπὸ τὸ γένος τῶν εὐδαιμόνων θεῶν, ζητεῖ πάντοτε τὴν εὐδαιμονίαν. Ποτὲ ὅμως δὲν ἐπιτυγχάνει τὸ τέλειον, διότι κατάγεται ἐκ πτωχῆς γυναικός. Οὔτε ἀθάνατος οὔτε θνητός «ἀλλὰ τοτὲ μὲν τῆς αὐτῆς

ἡμέρας θάλλει τε καὶ ζῆ, ὅταν εὐπορήσῃ, τότε δὲ ἀποθνήσκει, πάλιν δὲ ἀναβιώσκει διὰ τὴν τοῦ πατρὸς φύσιν· τὸ δὲ ποριζόμενον αἰεὶ ὑπεκρεῖ (τοῦ φεύγουν τὰ ἀγαθὰ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια του), ὥστε οὔτε ἀπορεῖ ἔρωσ ποτὲ οὔτε πλουτεῖ».

Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἰδιαιτέρως ὁ ἔρωσ εἶναι ἡ δίψα τῆς ψυχῆς πρὸς σοφίαν. Εἶναι ὁ ὁδηγός, ὅστις ὁδηγεῖ καὶ ὠθεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ φιλοσόφου, ὅπως ἀκατασχέτως ἐλαυνομένη ὑπ' αὐτοῦ, νὰ ἀνέρχεται διὰ μέσου τῶν ἐν τῇ φύσει ἀγαθῶν, ὡσπερ δι' ἀναβαθμῶν, μέχρις αὐτοῦ τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Περὶ τοῦ τοιούτου ὑψίστου ἀγαθοῦ ὄντως ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἀσχολῆται τις. Πράγματι ὁ «περὶ τὰ τοιαῦτα σοφὸς/δαιμόνιος ἀνὴρ (ἐστὶ) ὁ δὲ ἄλλο τι σοφὸς ὢν ἢ περὶ τὴν τέχνην ἢ χειρουργίαν τινὰς βάνουσος... εἷς δὲ δαιμόνων καὶ ὁ Ἔρωσ ἐστὶ (Συμπ. 203) (1).

Οἱ πνευματικοὶ τοκετοὶ τῆν ψυχῆς. Περαιτέρω κάνει ὁ Σωκράτης μίαν ὠραιοτάτην περιγραφὴν ἐν ἣ ἐνσαρκώνει κατὰ τρόπον μεγαλοπρεπῆ πῶς ἡ ψυχὴ ἀφ' ἑαυτῆς «γεννᾷ τὸ καλόν, ἐρχομένη εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ καθ' αὐτὸ καλόν.

Ὡσπερ ἐν τῇ φύσει, λέγει διὰ τοῦ ἔρωτος ζητεῖται ὑπὸ πάντων τὸ ἀθάνατον καὶ αἰώνιον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἔρωτος συλλαμβάνει καὶ τίκτει τὰς πνευματικὰς ιδέας. Προχωρεῖ βαθμηδὸν τελειούμενη ἀπὸ ἀρετῆς εἰς ἀρετὴν, μέχρις οὗ ἐγγίσῃ αὐτὸ τὸ ὑψίστον ἀγαθόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ὅλα τὰ ἄλλα γίνονται ἀγαθὰ. Ὄταν αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ἐγγίσῃ, τότε καὶ μόνον δύναται νὰ γίνῃ ὄντως ἐνάρετος καὶ θεοφιλής. Καί, οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ θηρία διὰ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ζητήσεως τιμῶν ζητοῦν ἐμμέσως τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ αἰώνιον. Ὅμως ἰδιαιτέρως συμβαίνει μὲ τὰς γεννήσεις τῆς ἀρετῆς ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἀνάλογα πρὸς τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς. «Οἱ δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν κυοῦσι μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς σώμασιν, ἃ ψυχῇ προσήκει καὶ κυῆσαι καὶ τεκεῖν... φρόνησιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν». Καὶ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι στεῖρα, θέλει καὶ αὐτὴ νὰ γεννήσῃ τὴν πνευματικὴν ἀρετὴν. «Διὰ τοῦτο ὅταν τις ἐκ νέου ἐγκύμων ἢ τὴν ψυχὴν, θεῖος ὢν, καὶ ἠκούσης τῆς ἡλικίας/τίκτειν τε καὶ γεννᾷν ἤδη ἐπιθυμεῖ, ζητεῖ δὴ οἶμαι, καὶ οὗτος περιῶν τὸ καλόν, ἐν ᾧ ἂν γεννήσειεν». Καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει πόνους πνευματικοῦ τοκετοῦ τῆς ἀρετῆς. Καὶ αὐτὴ ζητεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ πνευματικῶς ὠραῖον, μὲ ἄλλην καλὴν καὶ γενναίαν καὶ εὐφυᾶ καὶ εὐγενικὴν ψυχὴν, πρὸς τοκετὸν πνευματικῶν τέκνων, τῶν ἀρετῶν· «ἀπτόμενος γάρ, οἶμαι, τοῦ καλοῦ καὶ ὁμιλῶν αὐτῷ, ἃ πάλαι ἐκύει τίκτει καὶ γεννᾷ» — τρόπον τινὰ ἐνσαρκώνει πλέον τὴν ἐσωτερικὴν ἀρετὴν. Τὰ

1. Συμπ. 202 b – 206 a.

τοιαῦτα πλέον τέκνα τῆς ἐναρέτου ψυχῆς εἶναι καλλίονα καὶ ἀθανατώ-
 τερα τῶν σαρκικῶν τοιούτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πνευματικὸς σύνδεσμος
 τῶν δύο ψυχῶν γίνεται ἰσχυρότερος (1). Μέχρις ἐδῶ εἶναι ἐν τινι μέ-
 τρω νοητὸν τὸ μυστήριον τῶν διπλῶν γεννήσεων καὶ ὁ προσέχων δύ-
 ναταί πως νὰ μνηθῆ εἰς αὐτό. Ἡ ψυχὴ ὅμως προχωρεῖ πέρα τῶν συ-
 νήθων καὶ ζητεῖ τὸ τέλειον, τὸ καθ' αὐτὸ ἀθάνατον, τὸ κατ' ἐξοχὴν πο-
 θητὸν ἀγαθόν. Ὅλα ὅσα μέχρι τοῦδε ἀνέφερε ἔχουν σκοπὸν εἰσαγω-
 γικὸν μόνον εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ πραγματικοῦ ἀγαθοῦ. Εἶναι ἀνάγκη
 νὰ διέλθῃ τις καλῶς τὴν ὁδὸν τῆς ἐρεύνης μέσω αὐτῶν, διὰ νὰ ὀδηγηθῆ
 εἰς τὰ «τέλεια», τὰ ἀποτελοῦντα τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς μύσεως.
 Οἱ διάφοροι ἀναβαθμοὶ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως ἐξελίσσονται ὡς
 ἐξῆς: Ὅστις θέλει νὰ ἀνυψωθῆ πρὸς τὰς ἀποκαλύψεις αὐτὰς ὀφείλει
 πρῶτον διερχόμενος ὅλα τὰ σωματικὰ καλὰ καὶ ὠραῖα νὰ ἀναγνωρίσῃ
 ὅτι τὸ καλὸν καθ' ἑαυτὸ ὑπάρχει διάχυτον παντοῦ — καὶ οὐχὶ εἰς ὠρι-
 σμένον τι πρόσωπον. Οὕτω θὰ ὀδηγηθῆ πρῶτον νὰ ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς
 ἀνθρώπους γενικῶς καὶ θὰ παύσῃ νὰ εἶναι προσκολλημένος εἰς ἓν μόνον
 πρόσωπον. Τοῦτο εἶναι ἡ πρώτη βαθμὶς τῶν πνευματικῶν ἀναβάσεων.
 Κατόπιν τὰς βαθμίδας τῆς τελειότητος ἀνερχόμενος θὰ μάθῃ νὰ ἐκτιμᾷ
 ἰδιαιτέρως τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. «Τὸ ἐν ταῖς ψυχαῖς κάλλος τιμιώτε-
 ρον ἠγήσασθαι τοῦ ἐν τῷ σώματι». Μετὰ καὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτὴν
 ἔρχεται τρίτη ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸ κάλλος ποῦ παρουσιάζει ἡ κοινωνικὴ
 ζωὴ τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὰ διάφορα ἐπιτηδεύματα καὶ οἱ νόμοι καὶ αἱ
 κοινωνικαὶ καὶ ἠθικαὶ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους. Πρὸ τοῦ
 κάλλους αὐτοῦ — ὅπερ πλέον ἀνήκει εἰς τὰς ψυχὰς — «τὸ περὶ τὸ σῶμα
 κάλλος» θεωρεῖται ὡς «σμικρὸν καὶ εὐτελές». Μετὰ καὶ τοῦτο τὸ κάλλος
 ἔρχεται τὸ κάλλος τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἐκεῖ πλέον ἔχει ἀνέβει
 κανεὶς ἀρκετὰ ὑψηλά. Ἀνοίγεται πλέον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁ εὐρὺς ὄρι-
 ζων τοῦ πραγματικοῦ κάλλους, πέλαγος ὀλόκληρον ὠραιότητος. Ὄταν
 κανεὶς ἔχῃ τὸ βλέμμα του ἐστραμμένον πρὸς τὸ ἀπέραντον πέλαγος
 τοῦ καλοῦ τότε ἐμπνέεται πραγματικὰ καὶ συλλαμβάνει καὶ γεννᾷ ιδέας
 καλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ σκέψεις φιλοσοφικὰς ἐν πραγματικῇ ἀφθονίᾳ.
 «Μετὰ δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας ἀγαγεῖν, ἵνα ἴδῃ αὐτὸ ἐπι-
 στημῶν κάλλος... μηκέτι τῷ παρενὶ (ἀνθρώπῳ ἢ παιδίῳ ἢ ἐπιτηδεύ-

1. Ὁ υἱὸς τῆς μαίας μεταχειρίζεται ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα τοῦ τοκετοῦ, διὰ νὰ δείξῃ
 καλλίτερον τὸν τρόπον τῆς ζητήσεως τοῦ πραγματικοῦ ἀγαθοῦ. «ἔστι γὰρ τοῦτο
 τόκος ἐν καλῷ... Κυοῦσι γὰρ πάντες καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν».

Τὰ πάντα διὰ τῆς γενέσεως ζητοῦν νὰ μετὰσχουν τῆς ἀθανασίας. Καὶ αὕτη ἡ θνητὴ
 φύσις ζητεῖ, κατὰ τὸ δυνατόν, «ἀεὶ τε εἶναι καὶ ἀθάνατος· δύναται δὲ ταύτη μόνον τῇ
 γενέσει». Ἡ ἀθανασία τῶν ὄντων εἶναι πάντοτε σχετικὸν ὁμοίωμα τῆς πραγματικῆς
 τοιαύτης, ἥτις ἀνήκει μόνῳ τῷ Θεῷ. Συμπόσ. 206 b — 208 c.

ματι) ἀλλ' ἐπὶ τὸ πολὺ πέλαγος τετραμμένος τοῦ καλοῦ καὶ θεωρῶν, πολλοὺς καὶ καλοὺς λόγους καὶ μεγαλοπρεπεῖς τίκτει καὶ διανοήματα ἐν σοφίᾳ ἀφθόνω». Οὕτω ἀνέρχεται ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος τὰς βαθμίδας ἕως οὗ τελειούμενος φθάσῃ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν, ὅπου θὰ δυνηθῇ ν' ἀντικρύσῃ τὴν μίαν καὶ μοναδικὴν καὶ κυρίαν «ἐπιστήμην» τοῦ κυρίως καλοῦ, τῆς τελείας καὶ μοναδικῆς ὠραιότητος. Τὸ καθ' αὐτὸ ὠραῖον, τὸ αἰώνιον, ἀμετάβλητον καὶ ἀνεπηρέαστον ὑπὸ τοῦ χρόνου. Τὸ κάλλος ἐκεῖνο χάριν τοῦ ὁποῦ οἱ ὅλοι ψυχικοὶ πόνοι ὑπάρχουν.

Ἐνταῦθα ὅμως χρειάζεται προσοχὴ μεγαλυτέρα. Τὸ ἀνώτατον πλέον αὐτὸ σημεῖον τῆς ἀναβάσεως δὲν εἶναι εὐκόλον δι' ὅλους. Διὰ τοῦτο ἡ Διοτίμα ἀμφιβάλλει ἐὰν ὁ Σωκράτης θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ τὸ ὅλον μυστήριον. «Ταῦτα μὲν τὰ ἐρωτικά ἴσως, ὦ Σώκρατες, κἂν σὺ μυηθεῖς· τὰ δὲ τέλεια καὶ ἐποπτικά, ὧν ἕνεκα καὶ ταῦτα ἔστιν, ... οὐκ οἶδ' εἰ οἷός τ' ἂν εἴης. (1) «πειρῶ δέ μοι τὸν νοῦν προσέχειν ὡς οἶόν τε μάλιστα», προτρέπει, πρὶν συνεχίσει, τὴν περιγραφὴν τῆς ὑψίστης βαθμίδος. «Οὕτω χωρῶν τις καὶ θεώμενος ἐφεξῆς τε καὶ ὀρθῶς τὰ καλὰ (τὰ διάφορα, ἅτινα ἀνεφέρωμεν) ἐξαίφνης κατόψεται τι θαυμαστὸν τὴν φύσιν καλὸν—τοῦτο ἐκεῖνο... οὐ δὴ ἕνεκεν καὶ οἱ ἔμπροσθεν πάντες πόνοι ἦσαν». Τὸ κάλλος τοῦτο εἶναι «πρῶτον μὲν αἰεὶ ὄν καὶ οὔτε γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμενον οὔτε αὐξανόμενον οὔτε φθίνον, ἔπειτα οὐ τῆ μὲν καλόν, τῆ δ' αἰσχρόν (οὐ ὡς ἄνθρωπος ἢ ζῷον, ἐν γῆ ἢ ἐν οὐρανῷ τι) ἀλλὰ αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ μονοειδὲς αἰεὶ ὄν, τὰ δ' ἄλλα πάντα καλὰ ἐκείνου μετέχοντα». Διὰ τῆς μετοχῆς εἰς αὐτὸ γίνονται τὰ πάντα καλὰ, χωρὶς μὲ τὴν γένεσιν καὶ φθορὰν τῶν ἄλλων ποὺ μετέχουν νὰ θίγεται ἡ ἀκεραιότης αὐτοῦ. «Ὅταν τις... ἐπανιών ἐκεῖνο τὸ καλὸν ἄρχηται καθορᾶν, σχεδὸν ἂν τι ἄπτοιτο τοῦ τέλους». Ὅταν κανεὶς ἐκεῖνο τὸ ὑψιστον ἀγαθὸν ἀτενίσῃ, ἔφθασε πλέον εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθὴ ὁδὸς τῶν πνευματικῶν ἀναβάσεων, «ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν δε τῶν καλῶν ἐκείνου ἕνεκα τοῦ καλοῦ αἰεὶ ἐπανιέναι ὡσπερ ἐπ' ἀναβαθμοῖς χρώμενον» τούτοις πᾶσιν, ἕως οὗ φθάσῃ ἐπὶ τὸ μάθημα, «ὃ ἔστιν οὐκ ἄλλου ἢ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ καλοῦ μάθημα, καὶ γινώ τελευτῶν (τὴν ὅλην ἀνάβασιν) ὃ ἔστι καλόν» καθ' αὐτό, τὸ ἀπόλυτον κάλλος. Τὸ τοιοῦτον κάλλος δὲν συγκρίνεται πλέον «κατὰ χρυσίον καὶ ἐσθῆτα καὶ καλοὺς παῖδας». Ὅταν κανεὶς αὐτὸ καὶ μόνον ἐν ὅλῃ τῇ τελειότητι αὐτοῦ θεᾶται καὶ ἐγγίξῃ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ καὶ ὁ βίος του θὰ εἶναι εὐχάριστος—οὐχὶ φαῦλος—καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ ἐνάρετος, προσφιλεὶς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ κατὰ τὸ

2. Τὰ τέλεια δὲν εἶναι πλέον διδακτά, ἀλλ' «ἐποπτικά». Τούτων μετέχει τις μυστικῶς καὶ ἀμέσως διὰ τινος θέας τῆς ψυχῆς. «εὐδαίμονα φάσματα μυσόμενοι τε καὶ ἐποπτεύοντες ἐν αὐγῇ καθαρᾷ». Φαιδρ. 250 c.

Σκουτρή μν. ε. σ. 172 ὑπόσημ. 3.

δυνατὸν ἀνθρώπῳ ἀθάνατος. Τότε ἀξίζει πλέον νὰ ζῆ κανεὶς καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν. «Εἶ τῷ γένοιτο αὐτὸ τὸ καλὸν ἰδεῖν εἰλικρινές, καθαρὸν, ἀμικτον — ἀλλὰ μὴ ἀνάπλεον σαρκῶν τε ἀνθρωπίνων καὶ χρωμάτων καὶ ἄλλης πολλῆς φλυαρίας θνητῆς (ματαιότητος ἀνθρωπίνης) — ἀλλ' αὐτὸ τὸ θεῖον καλὸν δύναιτο μονοειδῆς κατιδεῖν... ἄρ' οἶει φαῦλον βίον γίνεσθαι ἐκεῖσε βλέποντος ἀνθρώπου καὶ ἐκείνῳ ᾧ δεῖ θειωμένου καὶ ξυνόντος αὐτῷ;». Ὁ τοιοῦτος ἀνθρώπος ἀμέσως διὰ τῶν ὁμμάτων τῆς ψυχῆς αὐτοῦ θεώμενος τὸ ὠραῖον συλλαμβάνει καὶ τίκτει πλέον «οὐκ εἰδῶλα ἀρετῆς, ἅτε οὐκ εἰδῶλου» ἀπτόμενος ἀλλ' ἀληθῆ (ἀρετὴν), ἅτε τοῦ ἀληθοῦς ἐφαπτόμενος «τεκόντι δὲ ἀρετὴν ἀληθῆ καὶ θρεψαμένῳ (αὐτὴν) ὑπάρχει θεοφιλεῖ γενέσθαι καὶ ὑπερ τῷ ἄλλῳ ἀνθρώπῳ ἀθανάτῳ καὶ ἐκείνῳ». Ἡ διδασκαλία τῆς Διοτίμας οὕτω ἐτελείωσε καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τινος πεποιοθῆσώς στρέφεται πρὸς τοὺς ἀκροατὰς του λέγων: «Ταῦτα δὴ... ἔφη μὲν Διοτίμα, πέπεισμαι. δ' ἐγὼ πέπεισμένος δὲ πειρῶμαι καὶ τοὺς ἄλλους πείθειν, ὅτι τούτου τοῦ κτήματος [τῆ ἀνθρωπείῳ φύσει συνεργόν] ἄμεινῳ Ἔρωτος οὐκ ἂν τις ραδίῳ λάβοι». (1) Ἡ ἀσθενὴς φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρη ἄλλον συνεργὸν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ παρὰ τὸν φιλοσοφικὸν ἔρωτα τῆς ψυχῆς.

Τὸ ὑψιστὸν ἀγαθὸν γίνεται πλέον ἢ ὑψίστη δῖωξις τοῦ φιλοσόφου. Κάθε ἐπὶ μέρους σκοπὸς τῆς ζωῆς ποὺ δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸν τελικὸν αὐτὸν σκοπὸν δὲν εἶναι ἠθικός. Ὁ δὲ ἔρωσ τοῦ Φιλοσόφου πρὸς αὐτὸ εἶναι ὁ κάλλιστος ὁδηγὸς διὰ τὴν βαθμιαίαν αὐτὴν μεγαλειώδη ἀνάβασιν, καθ' ἣν ὅλα τὰ ἄλλα ἐνδιαφέροντα, τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα τῆς φύσεως καὶ αἱ ἐπιθυμίαι θὰ λαμβάνουν δευτέραν, τρίτην καὶ ἕκτην ἀκόμη σειρὰν ἐναντι τοῦ πρώτου. Καλὴ εἶναι ἡ ὅλη φύσις καὶ πολὺ τὸ ὠραῖον ἐθαύμασεν ἐν αὐτῇ ὁ Ἕλληνας πλὴν ὀπισθεν αὐτῆς ἴσταται ἡ Ἰδέα τοῦ ἠθικοῦ ἀγαθοῦ, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀξιαγάπητον χάριν τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ἄλλα γίνονται καλὰ καὶ ἀξιαγάπητα. Ἀπαξ συνέλαβεν ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς φύσεως τὴν πρώτην Ἰδέαν, ὡς τι τὸ τέλειον, τὸ κατ' αὐτό, ὁ κόσμος τῶν φαινομένων, ἄρα καὶ αὐταὶ αἱ ἀρεταὶ τοῦ συνθέτου ἀνθρώπου ἔχασαν τὴν ἰδιόζουσαν αὐταῖς ἀξίαν διὰ τὸν σοφόν. Καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτὰς ἐξετάζει, πλὴν οὐχὶ δι' ἑαυτὰς ἀλλ' ὡς μέσον δι' ἀνάβασιν πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀρετὴν. Αἱ συνήθειαι ἀνθρώπιναι ἀρεταὶ ὡς ἀπλᾶ εἰκάζματα τῶν Ἰδεῶν κατὰ τοῦτο μόνον μᾶς εἶναι χρήσιμοι, ἵνα μᾶς ὀδηγήσουν — ὡς μὴ ἱκανοποιουῦσαι ἕνεκα τῆς ἀτελείας αὐτῶν — μέχρις αὐτῆς τῆς Ἰδέας τῆς ἀρετῆς, τῆς Δικαιοσύνης. Ἄνω, πρὸς τὰς Ἰδέας, πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ὁ

1. Συμπόσιον 210 a — 212 b. Τὴν πρὸς τὰ ἄνω ῥοπήν αὐτὴν τῆς ψυχῆς χαρακτηρίζει ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ Φαίδρῳ ὡς «πτερόν» ὀδηγοῦν αὐτὴν πρὸς τὰς ποθητὰς θείας νομάς.

σκοπὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Πόσον ζωηρῶς μᾶς ζωγραφίζει τὴν δίψαν του αὐτὴν ὁ φιλόσοφος διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ σπηλαίου (¹).

Οὕτω χωρῶν κατέληξεν ὁ ἰδεολόγος εἰς τὴν ὑποτίμησιν τοῦ σώματος ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς κακοῦ. Ποτὲ ὁμως ὑπὸ ἀσκητικὴν μορφήν, ἀλλὰ μόνον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ὑψιστον ἰδεῶδες τῆς ψυχῆς. Ἡ ὕλη δυστυχῶς καίτοι ἔχει δοθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀσκησιν τῆς ψυχῆς — καὶ ὁ κρατήσας αὐτῆς ἐπιστρέφει μετὰ θάνατον εἰς τὰ ἄστρα, ὅπου θὰ ἔχη «βίον εὐδαίμονα καὶ συνήθη» — ἐν τούτοις δὲν παύει νὰ εἶναι ἐμπόδιον εἰς τὰς αἰθερίας πτήσεις τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν νοσταλγικὴν ἀναζήτησιν τοῦ ποθητοῦ αὐτῆς (²). «Ναὸς Θεοῦ, ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν ἁγίου πνεύματος», εἶναι τὸ σῶμα ἡμῶν καὶ κατὰ τὸν οὐρανοβάμονα Παῦλον, «καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν», καὶ ὁμως «στενάζομεν» ὅσο εὐρισκόμεθα εἰς τὸ φθαρτὸν τοῦτο σῶμα. Ἐπιποθοῦμεν δὲ τὸ «οἰκητήτριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι» διὰ νὰ μὴ μείνωμεν πνευματικῶς γυμνοί. Ἡ λεπτοτάτη διάκρισις μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, εἶναι ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν ζητοῦμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν τοῦ σώματος, ἀλλὰ νὰ «μεταμορφώσωμεν» αὐτὸ εἰς πνευματικόν. «Ἐπενδύσασθαι» καὶ οὐχὶ «ἐκδύσασθαι», διότι καὶ τὸ σῶμα εἶναι θεῖον. Μόνον ὅτι «οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», διὰ τοῦτο, πολλάκις ἡ σὰρξ — καίτοι ἐκ Θεοῦ — «ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος». «Πνεῦμα καὶ σὰρξ ἀλλήλοις ἀντίκεινται, ἵνα μὴ ἂ ἐὰν θέλητε ταῦτα ποιῆτε». Διὸ καὶ τὸ παράπονον τοῦ Παύλου εἶναι: ἐνῶ «συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω (δὲ) ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος τίς με ρύσεται ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου;» — Ὅποῖον πόνον αἰσθάνεται διὰ τὴν ἀντινομίαν ποὺ ζῆ μέσα του ὁ Ἀπόστολος! Πλὴν ὁ πιστὸς ἀντικρῦζει ἡρέμως τὴν πραγματικότητα. «Χάρις τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσθέτει ὁ Ἀπόστολος:

1. *Ἴδε ἀν. σελ. 48.

2. Τὸ σῶμα ἐν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Καὶ τὸ σῶμα δὲν ἐπλάσθη μὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ — διὰ τὰς δυστροπίας του καὶ τὸ θνητὸν αὐτοῦ δὲν θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὸ σῶμα τὸ ἀμέσως εἰς τὸν ἀγαθὸν Θεόν. — Πάντως ὁμως ὑπὸ τῶν παίδων τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ πρωτοτύπου καὶ οὐχὶ ὡς τι ὄντως ἐχθρικὸν πρὸς τὴν θεῖαν ψυχὴν. «τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίγνεται δημιουργός, τῶν δὲ θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασι δημιουργεῖν προσέταξεν, οἱ δὲ μιμούμενοι παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς ἀθάνατον, τὸ μετὰ τοῦτο θνητὸν σῶμα, αὐτῷ περιετόρνευσαν». Φαίδων 42 ἢ 69 β ἔ. («Παῖδας Θεοῦ» προφανῶς ἐννοεῖ τὰ δημιουργηθέντα στοιχεῖα τῆς φύσεως ἐξ ὧν τὸ ὑλικὸν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου).

Ἐν Φαίδρῳ 246 c—7 Δ. ἡ ψυχὴ λαμβάνει τὸ σῶμα ὅταν πτερορρυθῆσασα πηῖπει ἐκ τῶν οὐρανίων σωμάτων.

«Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσε σὲ ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου» (1). Τὴν κραυγὴν τῆς ἀπογνώσεως διαδέχεται οὕτω ἡ κραυγὴ ἀνακουφίσεως τοῦ πιστοῦ. Ὁ πιστὸς ἔχει στηρίξει, τὴν πᾶσαν ἐλπίδα αὐτοῦ μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸν ἀγαπήσαντα ἡμᾶς Χριστόν. Ἐνῶ ὁ χωρὶς Χριστόν, ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, στενάζει μόνος του!

Ἐξω τοῦ κόσμου τούτου τὸ Ὑψιστον Ἀγαθόν. Τὸ ὑψιστον ἀγαθὸν ὁμως, πρὸς ὃ θὰ κατατείνῃ πάντα δειψῶσα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἄμοιρον παντὸς κακοῦ καὶ τέλειον κατὰ πάντα, δὲν δύναται νὰ κεῖται ἐντὸς τοῦ ὕλικου καὶ φθαρτοῦ, τοῦ τόσο ρευστοῦ καὶ εὐμεταβλήτου αἰσθητοῦ κόσμου. Οὐδὲν τέλειον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῶν συνθέτων ὄντων. Ὅπου ὕλη, ἐκεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ κακὸν εἶναι «προσμεμειγμένον τῷ καλῷ», ὡς ἀτέλεια. «Οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὑπεναντίον γὰρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη... τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τοῖς τὸν τρόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης» τὸ κακόν. Ὅσον εἴμεθα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δὲν θ' ἀπολαύσωμεν πλήρως τοῦ ἀπλοῦ καὶ τελείου ἀγαθοῦ. Ὁ κακὸς ἵππος τῶν ἐπιθυμιῶν παρασύρει τὸ ἄρμα τῆς ψυχῆς ὄλο καὶ πρὸς τὰ κάτω. «Βρίθει γὰρ ὁ τῆς κάκης ἵππος μετέχων/, ἐπὶ τὴν γῆν ρέπων καὶ βαρύνων». Τοῦτο εἶναι ὁ διαρκὴς πόνος τῆς ψυχῆς τοῦ φιλοσόφου, ὅταν δὲν αἰσθάνεται ἑαυτὴν ἑλευθέραν νὰ ἀναβαίνῃ πρὸς τὸν ποθητὸν πνευματικὸν κόσμον. Ἡ ψυχὴ ὡς κατ' ἐξοχὴν μετέχουσα τοῦ θείου ἔλκεται φύσει πρὸς αὐτὸ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἔλκη τὸ βαρῦνον σῶμα πρὸς τὰ ἄνω, ὅπου καὶ τὸ τῶν θεῶν γένος κατοικεῖ καὶ ὅπου τὸ πραγματικὸν καλὸν καὶ ὅ,τι δήποτε ἄλλο ποθεῖ ἡ ψυχὴ. Διότι αὐτὰ κατ' ἐξοχὴν τρέφουν τὸ πτέρωμα τῆς ψυχῆς, δι' οὗ αὕτη πετᾶ πρὸς τὰ ἄνω. «Πέφυκεν ἡ τοῦ πτεροῦ δύναμις τὰ ἐμβριθὲς ἄγειν ἄνω μετεωρίζουσα ἢ τὸ τῶν θεῶν γένος οἰκεῖ· κεκοινώνηκεν δὲ πη μάλιστα τῶν περὶ τὸ σῶμα τοῦ θείου (ἢ ψυχῆ) τὸ δὲ θεῖον καλόν, σοφόν, καὶ πᾶν ὅ,τι τοιοῦτον· τούτοις δὲ τρέφεται καὶ αὔξεται μάλιστα γὰρ, τὸ τῆς ψυχῆς πτέρωμα (2), αἰσχροῦ δὲ καὶ κακῷ καὶ τοῖς ἐναντίοις φθίνει καὶ διόλυ-

1. Β' Κορ. 5, 1-4., Α' Κορ. 6, 19., Γαλ. 5, 17., Ρωμ. 7, 22. Πρβλ. Ἰω. 1, 13., Ρωμ. 8, 1, 8., Α' Κορ. 15, 30., Γαλ. 6, 8.

2. Φαιδρ. 346 b-241 b «ἄτ' οὖν θεοῦ διάνοια νῶν τε καὶ ἐπιστήμη ἀκράτῳ τρεπομένη καὶ ἀπάσης ψυχῆς (διάνοια) ὅση ἂν μέλλῃ τὸ προσήκον δέξασθαι, ἰδοῦσα διὰ χρόνου τὸ ἂν ἀγαπᾶ τε καὶ θεωροῦσα τάληθῆ τρέφεται καὶ εὐπαθῆ ἕως ἂν κύκλῳ ἢ περιφορᾶ εἰς ταῦτον περιενέγκῃ (ἢ κυκλικὴ περιφορὰ τῆς οὐρανίας κινήσεως περιστρέφει τὴν ψυχὴν ἰσταμένην ἐπὶ τῷ τοῦ Οὐρανοῦ νῶτῳ, ἐπὶ τὴν ἔξω πλευρὰν τοῦ ὅλου σφαιροειδοῦς κόσμου, καὶ θεωμένην τὰ ἔξω τοῦ Οὐρανοῦ!) ἐν δὲ τῇ περιόδῳ καθορᾶ μὲν αὐτὴν δικαιοσύνην... σωφροσύνην, ... ἐπιστήμην, οὐχ ἢ γένεσις πρόσεστιν οὐδ' ἢ

ται», πτερορουεῖ. Μόνον τὸ ὕψιστον Ἄγαθόν ζητεῖ ἡ ψυχὴ, τὸ τέλειον καὶ πραγματικόν. (Μόνον ὅταν ἡ ψυχὴ ἔξω τοῦ κόσμου εὐρεθεῖσα ἀτενίστη καὶ ἐγγίστη αὐτό, μόνον τότε θὰ ἡρεμήσῃ ἢ ἀκόρεστος δίψα αὐτῆς). Ὅ,τι καὶ ἂν ἀγαπῶμεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτήν, «ἐνεκα ἐκείνου» ἀγαπῶμεν αὐτό. Καὶ ἔαν ὑπάρχη τι τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, εἶναι τοιοῦτον μόνου χάριν τῆς ἀγάπης ἐκείνου· μόνου ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ ἐπιγείου ἀγαθοῦ ὀδηγούμεθα πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ἔξω τοῦ κόσμου κείμενον. Οὐδὲν πρῶγμα μέγα δύναται νὰ ὑπάρξῃ μέσα εἰς τὰ μικρὰ ὄρια τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν. Τόσος μικρὸς εἶναι ὁ χρόνος ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡμῶν ἡλικίας μέχρι τοῦ γήρατος «ἢ μᾶλλον μηδὲν ἐστίν» ἔναντι τοῦ ὅλου χρόνου. Τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ αὐτὰ τὰ ἀνώτερα—ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἀλήθεια—εἶναι «ἀγαθοειδῆ» μόνον ἔναντι τοῦ Ποθητοῦ Ἄγαθοῦ, «ἀγαθὸν δὲ ἡγεῖσθαι αὐτὰ οὐκ ὀρθόν». Ἡ ψυχὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν, εἰς τὸν χρόνον, ὅστις εἶναι καὶ ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, δύναται τις εἰπεῖν. Ἡ φύσις τῆς ψυχῆς ἀνήκει εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὅπου καὶ ἡ τελειότης καὶ ἡ πραγματικὴ εὐδαιμονία. Ὅσον πλησιάζομεν εἰς τὴν αἰωνιότητα τόσον τελειότερον μετέχομεν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς εὐδαιμονίας. Εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτὴν τῶν πραγματικῶν ἀγαθῶν μᾶς ἐμποδίζουν δυστυχῶς αἱ σωματικαὶ ἐπιθυμίαι καὶ ἐπιδιώξεις. «Ἐως τὸ σῶμα ἔχομεν καὶ ξυμπεφυρμένη ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ τοιούτου κακοῦ οὐ μῆποτε κτησώμεθα ἱκανῶς οὐ ἐπιποθοῦμεν». Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν νὰ παύσωμεν νὰ μεριμνῶμεν διὰ τὰ περὶ τὸ σῶμα καὶ νὰ στρεφῶμεν πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς. «Μὴ προσέχειν ἱματίων διαφερόντων κτήσεις καὶ ὑποδημάτων καὶ καλλωπισμούς τοὺς περὶ τὸ σῶμα ἀλλὰ καθ' ὅσον δύναται ἀφεστάναι αὐτοῦ πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν τετράφθαι».

Ἄνάγκη νὰ ἀπαλλαγῶμεν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ αὐτῶν τῶν «ὀφθαλμῶν τε καὶ ὠτων καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ξύμπαντος τοῦ σώματος ὡς ταράττοντος καὶ οὐκ ἔδωντος τὴν ψυχὴν κτήσασθαι ἀλήθειαν καὶ φρόνησιν». Διότι καὶ ταῦτα μᾶς παρασύρουν καὶ ἀπομακρύνουν τῆς πραγματικῆς ἀληθείας· «κινδυνεύει τοι ὡσπερ ἀτραπὸς τις ἐκφέρειν ἡμᾶς». Ἐφ' ὅσον ζῶμεν ἐν τῷ θνητῷ τούτῳ σώματι θὰ πλησιάζωμεν τὴν ἀλήθειαν, μόνον ἐφ' ὅσον καθαρεύομεν ἀπὸ τοῦ σώματος», ἔαν μάλιστα μηδὲν ὀμι-

ἐστὶ που ἑτέρα ἐν ἑτέρῳ οὔσα ὧν ἡμεῖς νῦν ὄντων καλοῦμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὃ ἐστὶν ὄν ὄντως ἐπιστήμην οὔσαν καί... θεασαμένη καὶ ἐστιασθεῖσα ἐπιστρέφει «εἰς τὰ εἶσω τοῦ οὐρανοῦ». Ἄφ' οὐ χορτασθῆ ἀπὸ τὴν Πν/κὴν θέαν τῶν «δαιμονίων θεαμάτων» ἐπιστρέφει πάλιν οἴκαδε. Δυστυχῶς ἐδῶ εἶναι ἡ προσωρινὴ κατοικία της, «βρίθει» δέ, βαρύνει καὶ ῥέπει πρὸς τὴν γῆν ὃ τῆς «κάκης Ἴππος», ὅταν δὲν εἶναι καλῶς «τεθράμμενος». Ἐκεῖ ὃ «πόνος τε καὶ ἄγων ἔσχατος ψυχῆ πρόκειται». Θὰ σταθῆ ὑψηλὰ με τοὺς θεοὺς ἢ θὰ πέσῃ πάλιν εἰς τὰ γήινα!

λῶμεν τῷ σώματι μηδὲ κοινωνῶμεν» αὐτοῦ. Ὁ δὲ τελικός σκοπὸς θὰ μένη, πότε ὁ Θεὸς αὐτὸς θὰ ἀπολύσῃ ἡμᾶς ἵνα πλέον καθαροὶ καὶ ἀπηλλαγμένοι «τῆς τοῦ σώματος ἀφροσύνης ὡς τὸ εἶκός μετὰ τούτων ἐσόμεθα καὶ γνωσόμεθα δι' ἡμῶν αὐτῶν πᾶν τὸ εἰλικρινές, τοῦτο δ' ἐστὶν ἴσως τὸ ἀληθές». Μόνον τότε διὰ καθαρᾶς τῆς ψυχῆς θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν «οὐ ἐπιποθοῦμεν τε καὶ φαμέν ἐρασταὶ εἶναι, φρονήσεως, ἐπειδὴν τελευτήσωμεν/ζῶσιν δ' οὐ/εἰ γὰρ μὴ οἶόν τε μετὰ σώματος μηδὲν καθαρὸν γνῶναι». «Μὴ καθαρὸν γὰρ/καθαρὸν ἐφάπτεσθαι ἀδύνατον (1).

Φυγή. (ΒΙ). Αἱ βαθεῖαι αὐταὶ σκέψεις ἐγείρουν εἰς τὸν φιλόσοφον τὸν τελευταῖον πόθον ὅπως φύγη ἐκ τοῦ κόσμου τούτου τῆς σχετικότητος καὶ τῆς ἀτελείας, ὅπως ἐλευθερωθῇ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τὸ ταχύτερον ἀπὸ τοῦ βάρους τοῦ ἀσθενοῦς σώματος καὶ μεταβῇ ἐλευθέρα πλέον εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ὅπου θὰ ἀτενίσῃ τὴν πραγματικὴν δικαιοσύνην καὶ θὰ ἀπολαύσῃ τοῦ πραγματικοῦ ἀγαθοῦ. Τὴν φυγὴν ζητεῖ ὁ φιλόσοφος οὐχὶ ἐκ δειλίας καὶ ἀπελπισίας ἀλλ' ἐκ ζήλου θεοῦ καὶ ὡς ἐσωτερικὴν προσπάθειαν τῆς ψυχῆς πρὸς ἀνάτασιν καὶ τελείωσιν. Ἐκ τοῦ πόθου ὅπως τελειούμενος ἀποβῇ ὅμοιος τῷ Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν, δίκαιος καὶ ὅσιος ἐν ἀληθείᾳ. «Διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθέδεν ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. Φυγὴ δὲ ὁμοίωσις τῷ Θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν (ἐστὶ). ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι». Τὸν πόθον αὐτὸν πρὸς φυγὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἐνσαρκώνει ὁ φιλόσοφος κατὰ τὸν πλέον ὠραιότερον τρόπον εἰς τὸν θαυμαστὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του. Ὡς Κύκνος θέλει νὰ τραγουδήσῃ ἢ μᾶλλον τραγουδεῖ ὁ Σωκράτης γηθόμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς φυγῆς, καθ' ἣν θνήσκων μεταβαίνει παρὰ τῷ θεῷ αὐτοῦ. Οἱ κύκνοι, λέγει, «ἐπειδὴν αἰσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν, ἄδοντες καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, τότε δὴ πλεῖστα καὶ μάλιστα ἄδουσι γεγηθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὐπερ εἰσὶ θεράποντες... προειδότες τὰ ἐν Ἀΐδου ἀγαθὰ ἄδουσι καὶ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαφερόντως ἢ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ». Ἐὰν ὁμοίως οἱ κύκνοι μὲ τὴν χάριν ἀποχαιρετοῦν τὸν κόσμον αὐτὸν, μὲ ὁποῖαν ψυχικὴν ἀγαλλίασιν πρέπει τότε νὰ δέχεται τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς μεταβάσεώς του παρὰ τῷ Θεῷ ὁ ἄνθρωπος; Διὰ τοῦτο καὶ συνεχίζει ὁ φιλόσοφος. «Ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς ὁμόδουλός γε εἶναι τῶν κύκνων καὶ ἱερὸς τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ οὐ χείρω ἐκείνων τὴν μαντικὴν ἔχειν παρὰ τοῦ Δεσπότη, οὐδὲ δυσθυμότερον αὐτῶν τοῦ βίου ἀπαλλάττεσθαι» ἡγοῦμαι. Δὲν θὰ φύγη δυσθυμότερον τῶν κύκνων. Ἐφ' ὅσων δὲ οἱ κύκνοι φεύγουν γηθόμενοι, μετὰ μεγάλης τῆς χαρᾶς φεύγει καὶ αὐτός. Τὸ δὲ «ἐπιμελεῖσθαι ἑαυτῶν» εἶναι ἡ τελευταία ἐντολὴ τοῦ θνήσκοντος Σωκρά-

1. Φαίδ. 64-66. 141 Φαιδρ. 246β-249α, Φαίδ. 108-113c.

τους χάριν τῆς ἀπολούσεως τῆς μακαριότητος, χάριν τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ὑπερουράνιον ἐκείνην χώραν, τὸ κάλλος τῆς ὁποίας «οὔτε τις ὕμνησέ πω τῶν τῆδε ποιητῆς οὔτε ποτὲ ὕμνηση κατ' ἀξίαν». Ἀσύλληπτος, «μόνω τῷ κυβερνήτῃ νῶ θεατῆ». Ἐκεῖ ὑπάρχουν μοναὶ θεοῦ, ἡ πραγματικὴ φωτεινὴ γῆ, ἐναντι τῆς ὁποίας ἡ παρούσα εἶναι ἀνήλιος καὶ σκοτεινὴ. «Θέαμα δαιμόνων θεατῶν, ἱερά ἐν οἷς τῷ ὄντι θεοὶ κατοικοῦν». Ὄταν διὰ τοῦ θανάτου μεταβῶμεν ἐκεῖ, τότε θὰ ἀπολούσωμεν πλήρως ἐκείνου τὸ ὅποιον διακαῶς ἐπιδιώκομεν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην. Εἶναι δυνατὸν, ἐπάγεται ὁ φιλόσοφος, ἡ διήγησις αὕτη νὰ περιέχη κάτι τὸ μυθικὸν—δὲν δύναται κανεὶς ἄλλως νὰ περιγράψῃ τὰ ἀπερίγραπτα—καὶ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκλάβῃ πάντα ταῦτα ἐπὶ λέξει καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας αὐτῶν. Ἐν μόνον μένει ὁμως ἀληθές, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος καὶ μεταβαίνει διὰ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. «Πλὴν ὄντως ἀθανασία καὶ μετάβασις εἰς ζωὴν».

Διὰ τοῦτο καὶ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ μεριμνᾷ εἰς ἕκαστος περὶ τῆς μελλοντικῆς αὐτῆς τύχης, ἀσκούμενος εἰς τὴν ἀρετὴν (¹). Ἡ τοιαύτη πνευματικὴ φυγὴ ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς φιλοσοφίας, ἥτις μόνη ὁδηγεῖ εἰς ἐγκράτειαν καὶ βαθμιαίαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἀποπνευμάτωσιν τῶν ἀνθρώπων ἕως οὔ «τῶνδε μὲν τῶν τόπων ἐλευθερούμενοί τε καὶ ἀπαλλαττόμενοι ὡσπερ δεσμοτηρίῳ, ἄνω δὲ εἰς καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι... ἄνευ σωμάτων ζῶσι τὸ παράπαν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι καλλίους ἀφικνοῦνται, ἅς οὔτε ράδιον δηλώσαι... τούτων δὴ ἕνεκα χρὴ ὧν διεληλύθαμεν πᾶν ποιεῖν ὥστε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τῷ βίῳ μετασχεῖν· καλὸν γάρ τὸ ἄθλον καὶ ἡ ἐλπίς μεγάλη (²).

1. Φαιδ. 82 c. ε. Ὑπαισιότατην καὶ φυσικωτάτην εἰκόνα τῆς σχέσεως τῆς παρουσίας πρὸς τὴν μέλλουσαν μᾶς δίδει ἡ πιστεύουσα ψυχὴ τοῦ Παύλου. «οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». (Ρωμ. 8, 18). Ὁ χριστιανὸς γνωρίζει μὲν «ὅτι οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν». Γνωρίζει ὅτι ὅταν θὰ παρουσιασθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ θὰ λάβωμεν ὅλην τὴν δόξαν καὶ χαρὰν. Πλὴν γνωρίζει, ὅτι ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι τὸ ἀναγκαῖον χαλκεῖον διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκείνην. Διὰ τοῦτο αἱ μεστὰὶ χάριτος καὶ πνεύματος ἀμφιταλαντεύσεις τοῦ Παύλου. «Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος, εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ τοῦτο μοι καρπὸς ἔργου (ἀποστολικοῦ), καὶ τί αἰρήσομαι οὐ γνωρίζω· συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο (ἐπιθυμιῶν) τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι (ἐκ τοῦ σώματος τούτου) καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι—Πολλῶ γὰρ μάλλον κρεῖσσον (θὰ μοὶ ἦτο τοῦτο) τὸ δὲ ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ (τῶν θλίψεων τῶν δεσμῶν εἶναι) ἀναγκαϊότερον δι' ὑμᾶς, καὶ τοῦτο πεποιθῶς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως». Φιλ. 1, 21–25. Ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς αὐτῆς νικᾷ ὡς ἀγάπη διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίου. Ὁ μέγας Ἀπόστολος δὲν βιάζεται νὰ φύγῃ· ἀναβάλλει τρόπον τινὰ τὴν μετάβασίν του πρὸς τὸν ποθητὸν Χριστὸν χάριν τῆς σωτηρίας, τῆς προκοπῆς, τῆς πίστεως καὶ τῆς χαρᾶς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν!

2. Φαιδ. 108–113.